Шульга М.А.,
професор кафедри державного управління,
доктор політичних наук, професор,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПАТРІОТИЗМ: УКРАЇНСЬКІ КОНТЕКСТИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ

З огляду на отриманий статус країни-кандидата до вступу у ЄС, вирішення завдання реінтеграції, що постало перед Україною, потребує від нашої держави прийняття до уваги і європейських практик інтеграції. Мова, зокрема, про потенціал такого їх інструменту як конституційний патріотизм. Не занурюючись у семантику термінів «інтеграція» та «реінтеграція» (щоправда, в останньому випадку це, мабуть, важливо – реінтеграція як повернення територій чи реінтеграція як поновлення у громадянстві?) зосередимо свою увагу на конституційному патріотизмі – не стільки, можливо як концепції, що має свою історичну ретроспективу (мова, звісно, про Основний Закон ФРН, 1949 р.), скільки як ідеї, що має евристичну перспективу, і, як така, може, певною мірою, претендувати на статус інваріантного алгоритму (чи рамкової формули?) реінтеграційного дискурсу.

У загальному розуміння конституційний патріотизм визначає прив'язка патріотизму до конституції, політичних свобод та відповідних їм інститутів, а не до національної культури. Звідси - важливість ідеї фундаментального ціннісного порядку, що є (має бути) єдиним для громадян ЄС. Виходить так, що відмітна риса конституційний патріотизм полягає у тому, що люди не ставлять питання про свою етнонаціональну приналежність, а осмислюють свою політичну приналежність у рамках існуючого режиму: «Ким і як ми хочемо бути в тому, що стосується політичного панування над собою?» [4]. У цьому сенсі конституційний патріотизм є деяким «набором нормативних

переконань та зобов'язань» [4], що не захищає певний тип уряду і не мотивує людей до такого захисту, а передбачає «поділ ними політичного простору на справедливих умовах» [4]. Мова тут, зауважує, Ян-Вернер Мюллер «не про кожний окремий закон», а про те, що «система законотворчості загалом – закон законотворчості як такий – і принципи, що його живлять, мають бути виправдані для усіх громадян» [4].

Тим самим, конституційний патріотизм «заперечує будь-яку концепцію суспільного життя як питання «хто кого» - якщо скористатися, можливо, найкоротшим визначенням влади як панування» [4]. І, відповідно, означає спільний проект, поділюваний усіма громадянами і формований суспільним дискурсом і культурою держави [2]. Звідси - розвиток ідеї європейського суспільства як дорадчого правого об'єднання, як простору врегульованих правом публічної дискусії та діалогу, як «взаємної дорадчої взаємодії» [4]. (Ідеї, що, наприклад, так конкретизована у Статті 11 Договору про Європейський Союз: «Інститути адекватними способами забезпечують можливість громадянам і представницьким асоціаціям доводити до відома свої думки і публічно обмінюватися ними стосовно усіх сфер діяльності Союзу» [3]. І далі: «Інститути підтримують відкритий, прозорий і регулярний діалог з представницькими асоціаціями та громадянським суспільством» [3].) «Таким чином, громадян просять доєднатися і підтримати систему правил законотворчості, яка відповідає їхнім інтересами і від якої у них не буде вагомих підстав відмовитися. Саме на цій основі звичайні закони і звичайна політика, а також розумні розбіжності з приводу конкретних тлумачень конституції мають бути прийнятними навіть для тих, хто перебуває у меншості» [4]. Чому це важливо? Бо: «У неминучих випадках розумної незгоди конституційний патріотизм дасть меншинам справді моральну мотивацію для збереження конституційного режиму у цілому» [4]. Тобто, - своєрідно «реінтегрує» їх ще до того, як вони можуть бути «дезінтегровані».

Виходить так, що у логіці конституційного патріотизму, реінтеграція, поміж іншим, не може не передбачати участь громадян (політичних об'єднань) у «постійному розвитку і уточненні принципів, що покладені в основу нашого конституційного режиму» [4]. І тут виникає два питання. Перше – хто може (і повинен) бути вилучений з процесу такого уточнення? Точніше, - на якій підставі? Друге – що може (і повинно) бути виведене за межі такого уточнення? (Наприклад, зміни Основного закону ФРН, які зачіпають принципи демократії, верховенства права, гідності людини, - заборонені.) Уточненню підлягають самі принципи чи лише процедури їх втілення? Якщо скористатися міркуваннями того ж Яна-Вернера Мюллера, то маємо ситуацію, коли люди визнають одне одного вільними і рівними, а потім творять умови для співжиття на засадах свободи і рівності [4]. Свобода і рівність як принципи співжиття виносять за «дужки» уточнення, яке, у свою чергу стосується, виключно умов співжиття, що мають відповідати цим принципам. Логічно, що у людей «також є причини підтримувати боротьбу за якомога кращу реалізацію цих принципів шляхом розумної незгоди» [4].

Загалом, - як (ким?) формується перелік тих, хто не може бути залучений до процесу уточнення, і того, що не підлягає уточненню? Те, що не підлягає уточненню, існує у вигляді переліку понять, чи переліку концептів? (Поняття демократії, безперечно, підлягає уточненню, а концепт демократії?) У будь-якому випадку, важко не погодитися з тим, що відповідь «Разом» на питання «Як ми хочемо жити?» [4] неможлива без того, що Клаус Едер називає «перманентним створенням єдиного сприйняття проблем», яке «вимагає когнітивної співзвучності, в якій мають місце рефлексії щодо колективно визнаних правових принципів» [1, с. 75]. А також (адже мова про сприйняття!) - ще й концептуалізації (визначення) переконань і вподобань, необхідних громадянам для підтримки певної форми політичного правління, концептуалізації, якою, за висновком Яна-Вернера Мюллера, і є конституційний патріотизм [4].

Список використаної літератури

1. Едер Клаус Публічність і демократія. *Європейська інтеграція*. Укладачі М. Яхтенфукс і Беата Колєр-Кох. Київ: Видавничий дім «Київсько-могилянська академія», 2007. С. 55-78.

2. Calhoun Craig Imagining Solidarity: Cosmopolitanism, Constitutional Patriotism, and the Public Sphere. *Public Culture*, 2002. Vol. 14. No. 1. P. 147-171. URL: https://calhoun.faculty.asu.edu/sites/default/files/publications/articles/calhounimaginingsolidarity.pdf (дата звернення 7.02.2022).

3. Consolidated version of the Treaty on European Union URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT (дата звернення 7.02.2022).

4. Müller Jan-Werner A general theory of constitutional patriotism *International Journal of Constitutional Law*, 2008. Volume 6, Issue 1, January. P. 72-95. URL: https://academic.oup.com/icon/article/6/1/72/669052?login=false (дата звернення 7.02.2022).

Артеменко С.Б.,
кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології, КНЕУ ім. В. Гетьмана,
Оніщук І.І.,
студент ІІ курсу Фахового коледжу інформаційних систем і технологій КНЕУ ім. В. Гетьмана

СПЕЦИФІКА МОВНОГО ПИТАННЯ У СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ РИТОРИЦІ ЗАКАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ СОЦІОЛОГІЧНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ)

Актуальність теми. В сучасних умовах російської воєнної агресії на території України актуалізується проблематика зміцнення патріотичного світогляду та національної ідентичності у громадян нашої держави. В цьому контексті мова як чинник національної ідентифікації, ретранслятор